

JOAN PEDRO I ROIG I ELS AMERICANOS DEL LLINATGE CUBELLENC PEDRO

Joan Vidal Urpí

RESUM

Joan Pedro i Roig ha passat a la història de Cubelles com un dels seus principals prohoms. En la seva biografia sempre s'indicava que l'origen de la seva fortuna era degut al matrimoni amb la filla d'un ric hisendat català establert a Cuba. En l'Anuari 2015 del Grup d'Estudis Cubellencs Amics del Castell es va publicar un treball que abordava l'autèntica procedència d'aquesta fortuna, aconseguida no solament gràcies al seu sogre, sinó també a través d'altres dels seus propis familiars que aconseguiren "fer les Amèriques". L'aventura americana de Joan Pedro i Roig i d'altres cubellencs del llinatge Pedro que aquí s'estudia és digna de ser coneguda.

ABSTRACT

This article is about Joan Pedro i Roig, who has been considered a prominent figure in the Cubelles's history. His biography has always attributed the origin of his fortune to his marriage with a wealthy Catalan landowner's daughter, who was established in Cuba. I published a work, in the Yearbook 2015 by the Grup d'Estudis Cubellencs Amics del Castell, that informed the true origin of this fortune, achieved not only thanks to his father-in-law, but also through other of his family members who managed to make a fortune in America. The American adventure of Joan Pedro i Roig and other members of the lineage Pedro from Cubelles is worthy to be known.

CUBA I ELS CATALANS

La migració catalana a Amèrica arribà més tard que la d'altres parts de l'Estat espanyol. A partir de la promulgació de Carles III del lliure comerç català amb Amèrica (1778), s'incrementà la presència de comerciants catalans i de mercaderies catalanes al comerç americà, al mateix temps que es produí una emigració, sobretot de joves, a la recerca de fortuna –fer les Amèriques– a l'altre costat de l'Atlàntic. Un dels principals destins fou Cuba, aleshores colònia espanyola (Espanya se'n retirà el 1898 en perdre la guerra contra Estats Units), on la presència catalana en la vida econòmica, política i cultural de l'illa va exercir una considerable influència durant el segle XIX. Els catalans

que hi van emigrar es van concentrar als nuclis urbans, sobretot a les ciutats de l'Havana, Santiago de Cuba i Matanzas. Al darrer terç del segle XIX la colònia catalana era de 8.000 persones. Els que van aconseguir el seu somni de fer-se rics passaren a ser coneguts com indians o *americanos*. Van tornar per invertir els seus diners en obres públiques i en edificis singulars que constitueixen un important llegat patrimonial. El creixement econòmic i la industrialització de Catalunya durant aquella època fou degut en gran part a la fortuna transferida pels indians.

A Cuba, els catalans es dedicaven des de la venda menuda a la producció de sucre i tabac, fundaven empreses navilieres, feien de banquers i, el més trist, molts traficaven amb esclaus. La participació dels comerciants catalans en el tràfic d'esclaus a les Antilles és una evidència. No va ser fins al 1880, durant el regnat d'Alfons XII, que es promulgà la llei de l'abolició de l'esclavitud a Cuba, amb un període transitori de vuit anys per fer-se efectiva, però sortosament s'avançà dos anys, i, així, el 7 d'octubre de 1886 quedaven en llibertat els darrers 25.000 esclaus africans o fills d'africans dels territoris espanyols d'ultramar. Vint-i-un anys després que l'esclavitud fos abolida definitivament als Estats Units.

La indústria sucrera era la més important a Cuba. Les grans fàbriques i els ingenis sucres (*ingenios*) eren de la segona meitat del segle XVIII i eren moguts per la força animal. Els catalans (i també els nord-americans) van introduir les màquines de vapor a partir dels anys quaranta del segle XIX als ingenis, que van passar a dir-se ingenis centrals o, només, centrals.

LLORENÇ PEDRO I BRUNET I EL "PLEITO DE LOS PEDRO"

Llorenç Pedro i Brunet nasqué a Cubelles el 2 de febrer de 1794 i va arribar a l'Havana a principis de 1810, amb només 16 anys d'edat. A l'*Archivo de Indias*¹ hi consta el permís patern atorgat davant del notari Gerard Cassaní, de Vilanova i la Geltrú, el qual indicava que anava a treballar al comerç de Pere Puig. El seu progrés econòmic va ser extraordinari, ja que, com a mínim, va ser propietari d'un engeni anomenat Asunción. Estava a Mariel, port situat a 45 km a l'oest de l'Havana. Aquest engeni fou fundat el 1802 per José María

¹ Archivo de Indias, Audiencia de Santo Domingo, lligall 2,201. Informació facilitada per l'advocada barcelonina Montserrat Pardiña Martínez, qui està realitzant un treball d'investigació sobre Llorenç Pedro i Brunet.

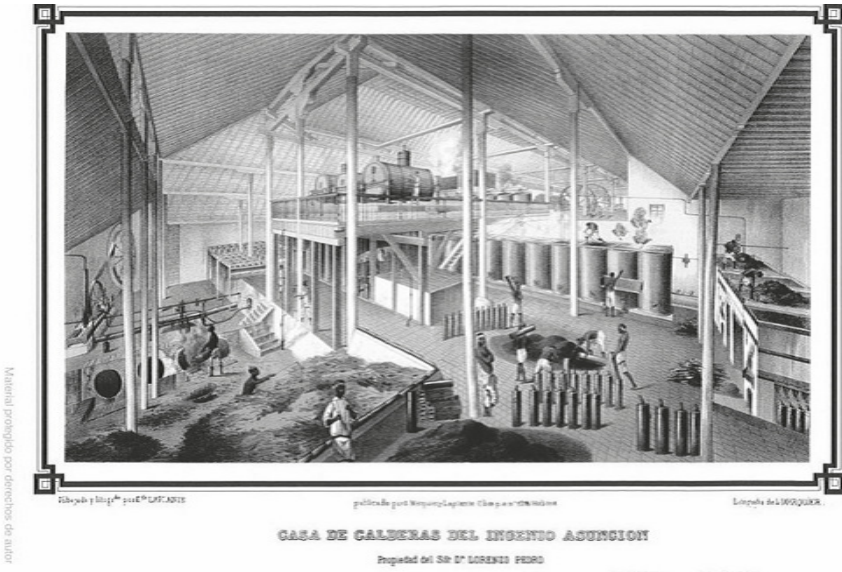
Escobar, el 1837 passà a mans del vilanoví Joan Samà i el 1846 al cubellenc esmentat.

Llorenç Pedro va morir a Cuba el 1857 deixant una immensa fortuna a la seva mort, tal com consta al citat *Archivo de Indias*. El seu testament, de data 17 de febrer de 1857, i el contingut de les seves clàusules va provocar que s'iniciés un llarg procés judicial, molt famós al cercles jurídics de l'Havana i Madrid, conegut popularment com el *pleito de los Pedro*, apassionant per als juristes, que va sacsejar la societat havanera i que ha quedat reflectit en les revistes jurídiques especialitzades de l'època. A la clàusula tercera de testament declarava haver estat sempre solter, tot i que reconeixia com a fill seu natural un nen, D. Lorenzo Antonio, fruit de les seves relacions amb una tal Carlota Alhora. A la clàusula vintena del mateix testament, nomenava aquest fill hereu únic i universal en el romanent dels seus béns, després de fer diversos llegats. La clàusula estava redactada així:

“Y del remanente de todos mis bienes, derechos y acciones, que por cualquier título o razón que sea me toquen o pertenezcan, instituyo y nombro por mi único y universal heredero al indicado mi hijo natural D. Lorenzo Pedro, y en el caso de que éste muriese sin sucesión legítima pasará la herencia en este caso a mis sobrinos D. Francisco Pedro y Creus y D. Juan Pedro y Roig, para que la dividan de por mitad, para lo que fuere, lo hagan y hereden con la bendición de Dios y la mía.”

Quan Llorenç Pedro i Brunet va morir, el seu fill i hereu de la fortuna tenia quatre anys i el 12 de febrer de 1866 moriria a Madrid, a l'edat de dotze anys. En aquest punt, la mare del nen va iniciar un plet contra Francesc Pedro i Creus i Joan Pedro i Roig, tot defensant que era l'hereva del seu fill i que, per tant, havia de rebre la fortuna de Llorenç Pedro i Brunet. Va perdre a les dues instàncies i a l'última va pactar una transacció que va deixar tancada la controvèrsia, i Francesc Pedro i Creus i Joan Pedro i Roig heretaren els béns del seu oncle Llorenç, entre altres el valuós Ingenio Asunción.²

² La informació sobre el “pleito de los Pedro” també ens ha estat facilitada per Montserrat Pardiña Martínez.

Ingenio Asunción

Un any després del seu traspàs, la família de Llorenç Pedro i Brunet va fer reparar l'edifici dels safareigs públics de Cubelles per voluntat de l'americano cubellenc. Així consta en el rètol col·locat a la façana, on es llegeix això: *“Este edificio fue reparado por dávida del difunto don Lorenzo Pedro y Brunet, año 1858”*.

LLORENÇ PEDRO I CREUS, UN DESTACAT ANTIREVOLUCIONARI

Un altre cubellenc que va fer fortuna a Cuba va ser Llorenç Pedro i Creus, nascut el 1823 a Cubelles i fill de Josep Pedro i Brunet i Marianna Creus. Segons consta al llibre *La restauración en Cuba. El fracaso de un proceso reformista*, d'Inés Roldán, era soci del seu germà Francesc, l'altre hereu, com hem dit, de la fortuna del seu oncle Llorenç Pedro i Brunet.

Llorenç Pedro i Creus va estar molt vinculat a la Societat de Beneficència Naturals de Catalunya, entitat dedicada a ajudar els catalans residents a Cuba que estiguessin malalts o sense recursos econòmics. Albert Virella i altres historiadors coincideixen a afirmar que, pel seu gran nombre de socis, esdevingué una de les societats més poderoses de l'illa, i arribà a tenir un pes

polític considerable. Fou fundada el 1841 pels vilanovins Josep Gener i Guasch i Antoni Font i Guasch. El seu primer president fou el també vilanoví Francesc Ventosa i Soler, mentre que Llorenç Pedro i Creus ocupà la presidència en dues ocasions, 1858-1859 i 1870-1871. També en fou secretari el 1856 i el 1860. Un altre cubellenc, Josep Llanussa Rossell, en va ser president el 1852-1853 i tresorer el 1846. El mateix Joan Pedro i Roig, i també el seu germà Josep, eren socis d'aquesta entitat, igual que Pau Urpí i Escardó, també cubellenc, que en fou directiu i del qual es parla en la publicació municipal *El Full de Cubelles* (números 29 i 57).

Llorenç Pedro i Creus estava també lligat a una altra associació conformada per la burgesia espanyola més reaccionària i molt activa políticament, era l'anomenat *Casino Español* de l'Havana, de la qual va ser president. Igualment era membre d'un *Comité Español* constituït per un grup de peninsulars que contribuïren a la formació de les milícies antirevolucionàries. Aquest comitè dirigia batallons militars.³ Arribà al grau de tinent coronel del "*Sexto batallón de Voluntarios de la Habana*" i fou condecorat com a *Caballero* de l'orde d'Isabel la Catòlica.⁴

Quan presidia *El Casino Español*, el 27 de novembre de 1871 es va produir l'afusellament de vuit joves estudiants de medicina a mans de les autoritats espanyoles que en aquell temps tenien absolut domini sobre l'illa. Els joves van ser acusats d'haver comès un acte il·legal sobre la tomba d'un periodista espanyol, fet que mai va ser comprovat. Tot va ser molt ràpid, ja que només dos dies després del seu arrest van ser condemnats a mort. El fet

³ Informació facilitada per Maria Antonia Garcés Arellano, professora de la Universitat Cornell (Estats Units) i descendent de la nissaga Pedro.

⁴ Informació facilitada per Montserrat Pardiña Martínez.

és que les proclames dels espanyols més intransigents del Casino en contra dels estudiants es van considerar incendiàries i sempre els van conceptualitzar com instigadors de l'afusellament.⁵

La fitxa seva elaborada pels serveis secrets espanyols és prou eloqüent:⁶

“Peninsular comerciante (que tiene y gestiona casa-almacén de tasajeria y viveres en La Habana) en calle de la Amargura 2 y hacendado como su hermano Francisco, con quien está en sociedad. Sabidos los antecedentes de los que de la clase de dependientes de tiendas han llegado a ser dueños de comercio y a propietarios hacendados, saben desde luego, los dos Pedro, D. Lorenzo y D. Francisco y conocidos los motivos de las influencias entre el pequeño comercio de los que por su riqueza y crédito se ven al frente de antiguas y relacionadas casas, se conocen asimismo los que han colocado a éstos al frente de ciertas clases del elemento peninsular menos instruido pero más intransigente. D. Lorenzo Pedro, es lo que se llama una potencia en el muelle de la Habana, especie de bolsa y centro mercantil, donde así se hacen negocios como se usa de la intriga política, se crean o hunden reputaciones y se preparan los obstáculos que han gastado a más de una autoridad.

D. Lorenzo Pedro que desde la reorganización de los Batallones de Voluntarios figura en el elemento caliente fue uno de los inspiradores para el planteamiento del Casino que a su juicio debía titularse peninsular y no español y que a pesar de haber sido venido a este punto, en las sesiones celebradas en el teatro Tacón fue elegido tercer vocal de la junta directiva por 250 votos el 13 de julio de 1869 y reelegido como primer vocal por 465 votos al reorganizarse el Casino español en noviembre del presente año.

El Sr. De Pedro es uno de los hombres que debe procurar tener a su lado la autoridad por sus influencias entre los peninsulares que no piensan, lo cual no es difícil, conocidos sus antecedentes y tendencias.

Tiene unos 50 años.”

Un altre germà seu, de nom Josep, va anar a Cuba. D'ell, Albert Virella deia, equivocadament (en l'article "Cubelles i l'aventura americana", dins la separata "Els americanos de Cubelles" publicada dins el programa de la Festa

⁵ Id. Montserrat Pardiña Martínez

⁶ Id. Montserrat Pardiña Martínez

Major de Cubelles de 1990), que probablement fou el primer cubellenc que anà a Cuba a fer fortuna l'any 1820. Això resulta impossible ja que el personatge en qüestió va néixer el 1819 a Cubelles. Segurament Virella va confondre l'any del naixement amb el de la partença. Però, deixant de banda aquest lapsus, el gran historiador vilanoví ens indicava que aquest cosí de Joan Pedro i Roig esdevingué un indià de consideració. En l'esmentat article sobre els indians cubellencs deia el següent:

“Josep Pedro i Creus, natural de Cubelles, va ser aforat de Marina i amb propietats a Cubelles, Vilanova i a l'illa de Cuba. Evidentment, les propietats que tenia a Cuba demostren la seva permanència a l'esmentada illa a les primeries del passat segle XIX. Tenia llicència per portar arma i practicar la caça. Es casà amb una noia de Vilanova, Joana Pollès i Fabrè, i, enriquit i envellit, passà la seva vellesa a Vilanova, en una casa de la Rambla”.

Nosaltres hem contrastat aquesta informació i, efectivament, Josep Pedro i Creus es casà amb la vilanovina Joana Pollès i Fabrè l'any 1855, vivien a la rambla Principal, número 37.

JOAN PEDRO I ROIG

Joan Pedro i Roig va néixer el 14 d'abril de 1830 a la casa número 10 del carrer de l'Or, rebatejat l'any 1930 amb el seu nom vigent encara al nomenclàtor cubellenc. Tot i que en les notes biogràfiques escrites pel Dr. Remigi Juncà a la publicació *Espurnes*⁷ s'afirma que “era fill d'honrats i pobres treballadors”, la realitat era, com veiem, ben bé una altra. En Joan (Abdon i Francesc eren els seus dos altres noms) era fill de Joan Pedro i Brunet i Maria Roig, els quals havien matrimoniat el 22 d'octubre de 1822. En el llibre de casaments de la parròquia s'indica que Joan Pedro i Brunet era comerciant, que era natural i resident a Cubelles però que per espai d'11 anys havia viscut a l'Havana.

Joan Pedro i Roig, que viatjà a Cuba amb el seu germà Josep, es casà el 1861 a l'illa caribenya amb Concepción Baró Jiménez (o Ximénez), filla del ric hisendat de Canet de Mar Josep Baró i Blanxart. Ja hem dit abans que el cube-

⁷ Publicació monogràfica dedicada a Joan Pedro i Roig amb motiu del centenari del seu naixement (Cubelles, 14 d'abril de 1930).

llenc heretà del seu oncle, Llorenç Pedro i Brunet, l'ingeni Asunción, situat a Mariel, un dels més importants de l'època pel seu alt rendiment sucrer. Justo G. Cantero, en el seu llibre *Los ingenios*, s'hi referia així:

“La distancia del ingenio Asunción al puerto de Mariel no pasa de legua y media en línea recta y en dirección este [...]. Parte de los edificios son nuevos o han sido reedificados, a excepción de la casa de calderas, que ha permanecido en su antiguo estado. Una de las ventajas positivas del Asunción consiste en tener el embarcadero en su mismo terreno y como a media legua del batey, de manera que los azúcares, después de embarcados en el pequeño puerto de la Dominica, son conducidos a La Habana en una goleta perteneciente al dueño, lo que no deja de producir a éste un considerable ahorro. El expresado ingenio tiene grande extensión, pues comprende cerca de una legua a orillas del mar, sobre tres cuartas de ancho. La mayor parte de la siembra es de caña cristalina, y el resto, que vendrá a constituir una cuarta parte, es de caña de cinta, todo lo cual abraza próximamente unas cincuenta y dos caballerías [...]. Anexo al ingenio hay un potrero de diez y ocho caballerías, y el alimento de los negros consiste en tasajo, viandas, plátanos y harina de maíz [...]. Se fomentó la finca en el año de 1802 por el señor José María Escobar, de quién pasó a manos del señor D. Juan Samá en 1837, viniendo a ser el 1841 propiedad del señor D. Lorenzo Pedro [...]. Bajo el punto de vista de la producción el ingenio Asunción puede figurar en primera línea entre los de Vuelta Abajo...”

Val a dir que la paraula “batey” equival al conjunt d'edificis i habitatges d'un ingení. Un cens realitzat el 1860 per Carlos Rebello indica que l'Asunción tenia “69 caballerías de tierra, producía 6.700 cajas de azúcar y en 1860 pertenecía a la sucesión de Lorenzo Pedro. Su dotación era de 400 esclavos”⁸ Una caballería era una antiga mesura de superfície que a Cuba equivalia a 13,42 hectàrees. Per tant, l'extensió de l'Asunción era de 926 ha. (9,26 km²)

⁸ Ingenios de Cuba, 1860. Censo de Carlos Rebello. Consultat a la web:
http://www.academia.edu/5234914/ingenios_de_Cuba_1860._Censo_de_Carlos_Rebello.

I si aquesta plantació era considerable, la que heretà l'esposa de Joan Pedro i Roig encara la superava. El seu pare, Josep Baró Blanxart, morí el 1878 i un dels principals ingenis que posseïa passà a la seva filla Concepción. Estava situat a Matanzas i canvià diverses vegades de nom. Quan Baró el comprà el 1860 s'anomenava Virginia i el canetenc li posà Cristina (nom d'una filla seva). En heretar-lo el 1878 la seva filla Concepción, aquesta el rebatejà amb el seu nom familiar de Conchita.

Aquest ingeni estava a Puerto Rico Libre, poblat del municipi d'Unión de Reyes, a la província de Matanzas. A partir de 1960, arran de la *Ley de Nacionalización de los Centrales Azucareros*, es va canviar el nom de Conchita pel de Puerto Rico Libre. L'any 2002 va quedar desactivat. De la importància que va tenir a l'època que tractem hem

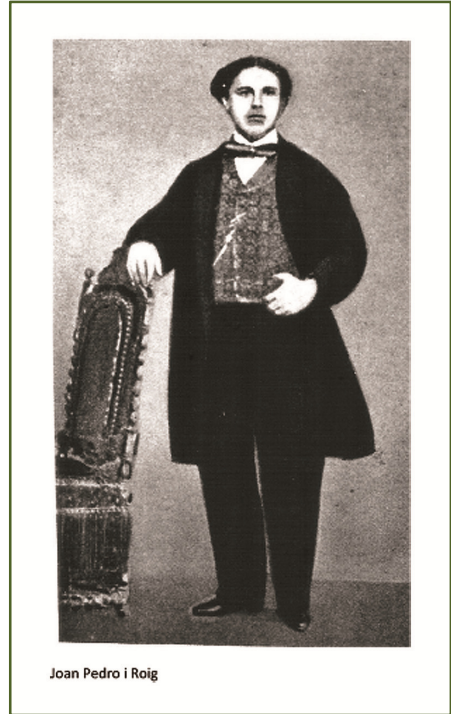

La casa-vivenda de l'ingenio
Conchita

<http://www.ecured.cu/Archivo:Ingeni>

trobat algunes informacions que ho evidencien. Una d'aquestes narra que Alvaro Reynoso Valdés, prestigiós científic cubà, considerat el "pare de la Agricultura Científica Cubana" i autor d'una obra mestra en l'especialitat, *Ensayo sobre el cultivo de la caña de azúcar* (1862), visità el Conchita el 20 de gener de 1885. Fou rebut per Joan Pedro i Roig i el seu fill Juan Pedro y Baró. Entre altres consideracions, en el seu quadern de viatges anotà això:⁹

"El aspecto del batey es en extremo hermoso, por los edificios que contiene y por el espacio que los separa. Está cercado con un muro de piedra. La casa de vivienda parece ser un palacio. Había sólo menes-

Joan Pedro i Roig

⁹[https://www.ecured.cu/Puerto Rico \(Unión de Reyes\)](https://www.ecured.cu/Puerto Rico (Unión de Reyes)).

ter ser de alto, pues la planta baja es soberbia. Sólo tiene cuartos altos correspondientes a la fachada”.

La casa encara existeix i s'utilitza com a oficina. També sabem que la central produí 43.000 sacs de sucre en la *zafra* de 1889-1890, és a dir, en els últims anys de la vida de Joan Pedro i Roig. El nom de *zafra* s'utilitza a Cuba per designar el període de l'any destinat a tallar i processar la canya de sucre. És sinònim de collita i de producció de sucre. Aquesta dada la trobem en el llibre *Del ingenio al central*, de Fe Iglesias:¹⁰

“El central Conchita de Juan Pedro Baró, en la zona de Unión de Reyes, también lograba resultados satisfactorios. Esta central había producido 43.000 sacos de azúcar en la zafra de 1889 -1890 y se esperaba que en la de 1893-1894 arribara a los 110.000, para un 155 % de incremento en el monto de la producción total”.

Una descendent de la família Pedro, Carmela Suárez Roig, en unes memòries adreçades a una néta seva esmenta l'ingeni Mercedes, també a Matanzas, com a propietat de Joan Pedro i Roig.¹¹ D'un altre ingeni que tenia la família Pedro-Baró només hem aconseguit una nota que parla d'un expedient relatiu a l'autorització que sol·licità Juan Pedro y Baró el 1895, quan el seu pare ja era mort, per construir un ferrocarril per al servei particular des del seu ingeni Confianza fins a l'estació de Bermeja, a la província de Santa Clara, sol·licitud que li fou concedida per la *Junta de Caminos, Canales y Puertos*.

FILL PREDILECTE DE CUBELLES

Joan Pedro i Roig no es va oblidar mai de la seva vila natal, que visitava assíduament, i va fer-hi realitzar destacades millores. El desembre de 1879 va comprar 10 plomes d'aigua de 12 càrregues diàries a Manuel Tomàs Bertran i en va donar 9 al municipi, reservant-se per a ell la restant ploma. La donació la va fer oficial l'11 de novembre de 1882 mitjançant escriptura pública. L'aigua provenia de Santa Oliva (Baix Penedès) i d'aquesta manera quedava

¹⁰ IGLESIAS García, Fe: *Del ingenio al central*. Editorial de la Universidad de Puerto Rico. San Juan de Puerto Rico, 1998.

¹¹ Manuscrit de Carmela Suarez Roig explicant algunes memòries de la seva família. Ens ha arribat a través de Maria Antonia Garcés Arellano. La Carmela era tia-àvia seva.

solucionat per a Cubelles el problema de l'escassetat d'aigua i la font de malalties que suposaven els pous d'on fins llavors s'anava extraient.

La font del carrer Major

L'indià cubellenc també va pagar la construcció de dues fonts públiques, una al carrer Major i l'altra al carrer de sant Antoni, que ell havia fet construir, així com els safareigs públics. En una altra ocasió va finançar la col·locació de 32 fanals de petroli a la via pública. A l'església de Santa Maria també féu aportacions remarcables: obertura dels finestrals laterals i de la roseta, restauració de la trona i aportació econòmica per fer un enllosat de marbre que, finalment, es va fer amb un material més discret. I, en resum, sempre que visitava la seva vila nadiua ajudava les famílies desfavorides, per la qual cosa

va ser molt apreciat pels cubellencs. Tot plegat va motivar que l'Ajuntament de Cubelles, presidit aleshores per Llorenç Armengol Brunet li atorgués el títol de fill predilecte i a la seva esposa, Concha Baró Jiménez, el de filla adoptiva, va ser en un ple celebrat del 21 d'agost de 1881. Els arguments eren aquests:

“Debemos a ambos engradecimiento del buen decoro y religioso ornato del suntuoso Templo de esta villa y sin hacer particular mención de cada uno de sus beneficios consagra muy especialmente su tributo de gratitud al mas grande beneficio que hacer podían a esta villa y fue el de dotarla de aguas potables con las dos ricas fuentes, abrevadero, y lavaderos públicos, cual advenimiento celebró este vecindario con públicos regocijos en el día ocho de diciembre del año mil ochocientos setenta y nueve (...) por unanimidad acordaron declarar como declaran al Excelentísimo Sr. Don Juan Pedro y Roig ‘Hijo predilecto de la villa de Cubellas’ concediéndole derecho de representación en este cabildo municipal en todos los actos públicos y oficiales y asiento de preferencia a los mismos en el orden siguiente e inmediato al de los Señores Alcalde y Teniente de Alcalde declarar como declaro a Dª Concepción de Baró de Pedro, hija adoptiva de la villa de Cubellas...”

La concessió d'aquests honors anà acompanyada d'un homenatge popular. A l'Arxiu Històric municipal hi ha un document que recull la relació de veïns –trenta-tres en total– que van aportar diners per tal de “*costear los festejos acordados para dar testimonio de gratitud al Excmo. Sr. D. Joan Pedro i Roig por los beneficios dispensados a esta villa*”.

L'*americano* cubellenc va morir l'any 1890, quan tenia 60 anys, en enfonsar-se el vaixell de retorn a l'Havana des de Nova York i que portava maquinària per a un dels seus ingenis. Llavors va ser el germà Josep qui s'encarregà d'administrar els seus negocis.

VÍCTIMA DE L'ENFONSAMENT DEL VAPOR VIZCAYA

Joan Pedro i Roig va ser una de les víctimes de l'enfonsament del vapor Vizcaya, el 30 d'octubre de 1890. L'accident ocorregué a la costa de l'Atlàntic Nord, prop de Nova York, en una nit de boira i fred, quan el vaixell de la *Compañía Trasatlántica* en què viatjava el cubellenc i que retornava a l'Havana fou embestit per la goleta americana *Cornelius Hargraves*, accident que va provocar l'enfonsament del Vizcaya i 59 víctimes, entre elles el capi-

El diari *Gil Blas*, de l'Havana, dedicà una pàgina sencera al naufragi del *Vizcaya*, el 5 de novembre de 1890.

tà, Francisco Cunill y Florest. Segons es llegeix a la publicació cubellenca *Es-purnes*, el cos de Joan Pedro no va poder ser rescatat. Aquest succés tingué un gran ressò internacional i aixecà una gran polèmica per les circumstàncies com es va produir. Una de les versions que fa pocs anys recollia la revista *Vida Marítima* (5-XI-2010) és aquesta que reproduïm:

“Navegaba el VIZCAYA —de 2.500 toneladas de porte— cubriendo la línea regular postal Habana

Nueva York, cuando en viaje de regreso, a las 12 horas de su salida de este puerto y siendo las siete y media de la noche del 30 de octubre de 1890, fue abordado por la goleta americana CORNELIUS HARGRAVES, de 1.332 toneladas y matrícula de Filadelfia, que desde Fall River hacía rumbo a Delaware con carbón. El accidente sobrevino a la altura de Bergenat, no lejos de la costa y en las más desfavorables circunstancias. Una niebla densa se sumaba a la oscuridad y el velero llevaba apagada, además, la luz de situación de babor, única que podía verse desde el trasatlántico español. El choque de la goleta fue tan repentino y violento que impidió toda maniobra para atenuar al menos —ya que evitarla era imposible— la magnitud de la catástrofe. El VIZCAYA fue embestido de través, hundiéndole las planchas del departamento de máquinas con la embestida e inundándose el buque precipitadamente mientras que el botolón del velero barría el puente alto con terrible fuerza destrozándolo y arrastrando al agua —según opinión general— al capitán don Francisco Cunill y al tercer oficial don Feliciano Calzada, que se hallaba de guardia. Los barcos quedaron casi encajados uno en otro, girando sobre sí mismos, mientras que tripulación y pasajeros despavoridos corrían en tropel a cubierta. Cundió el terror y el desorden a bordo. La rapidez con que se iba sumergiendo era tal —se hundió en 8 minutos— que mientras unos cuantos se afanaban en lanzar al agua los botes de babor únicos utilizables, ya que los de estribor quedaron destrozados en la colisión, otros creyéndose seguros saltaron como pudieron a la goleta. Desgraciadamente ésta se anegaba también por momentos y tan pronto como se dieron cuenta que ambos buques se iban a pique irremisiblemente, la mayor parte de los tripulantes y pasajeros se arrojaron al mar provistos de salvavidas y de cuantos objetos capaces de flotar encontraron a mano. En el agua helada de aquellas latitudes perecieron los 16 pasajeros que llevaba el VIZCAYA y 45 de los 67

tripulantes que componían su dotación, entre ellos el sobrecargo, segundo maquinista y médico. Uno solo de los botes del VIZCAYA pudo botarse al mar y en él —tras una lucha feroz para conseguir sitio— lograron salvarse once hombres. (...) El vapor HUMBOLDT, una embarcación de prácticos y un pesquero, recogieron al día siguiente a los supervivientes de tan espantoso abordaje conduciéndolos a Nueva York. De las 83 personas que iban en el VIZCAYA se salvaron solamente 24, y más hubieran podido hacerlo si el capitán de la goleta CORNELIUS HARGRAVES hubiera hecho lo posible para ello. La lancha en que se salvó éste con los 10 tripulantes del velero era capaz para más de treinta personas y no se preocupó de recoger a nadie (...)”.

El diari *The New York Times* en la seva edició de l'1 de novembre de 1890 informava àmpliament del succés i donava referències de molts dels passatgers. Pel que fa a Joan Pedro i Roig, hi deia això (traduïm de l'anglès, òbviament):

“Juan Pedro va ser diverses vegades milionari i un dels més rics productors de sucre de Cuba. Les seves plantacions, La Conchita, prop de Matanzas i La Asunción, prop de Mariel, a la Regió Vuelta Abajo, es trobaven entre les més celebrades de l'illa. Va ser soci especial de la Casa de J. M. Ceballos & Co. de 82 Wall Street. També era un gran accionista en la línia a la qual pertanyia el vaixell. El senyor Pedro es va casar el 1861 amb una filla de José Baró, un dels homes més rics de Cuba, que es va fer marquès de Santa Rita pocs mesos abans de la seva mort, fa vuit anys. Alguns dels antics associats del Sr. Pedro van dir ahir que ell mai no s'havia separat de la seva família. Es van quedar a París a causa del clima i li van instar a fer ho localment. No obstant això, va riure dels seus temors i va dir que 'no tenia por de l'aigua'.”

JOSEP BARÓ, EL SOGRE DE JOAN PEDRO: HISENDAT, NAVILIER... I NEGRER

El poder econòmic dels catalans que assoliren fortuna a Cuba va permetre la creació d'una aristocràcia catalana amb títols nobiliaris espanyols. És el cas d'Antonio López López (marquès de Comillas), Joan Güell Ferrer (comte de Güell) i Josep Baró Blanxart (marquès de Santa Rita). En aquest darrer, sogre de Joan Pedro i Roig, trobem un altre dels orígens de la fortuna de l'indià cubellenc.

Josep Baró nasqué a Canet de Mar (Maresme) el 1798 i era el penúltim d'una família humil de set germans. El 1815 va salpar de Cadis fent de grumet en la goleta Santocristo del Grao i va arribar a l'Havana al cap de trenta dies de navegació. Aviat es relacionà amb propietaris de plantacions i impulsà el pas dels ingenis de l'àmbit artesanal a l'industrial. Associat amb Ramón Rodríguez, excel·lent mecànic, i amb la confiança del banquer Bolívar Rioseco, Josep Baró va engegar una indústria que el portà a ser milionari.

La seva gran fortuna, tanmateix, es basà en el tràfic d'esclaus, amb els beneficis del qual va fer inversions en el sector naval i industrial, i això li va permetre fundar la primera línia regular de vaixells entre Cuba i la Península Ibèrica. La seva condició de banquer i prestamista va facilitar l'adquisició d'ingenis. Arribà a posseir o participar en deu ingenis: Santa Rita (Matanzas), Maria Luisa (Matanzas), Cristina (Matanzas), Adela (Las Villas), El Convenio (Las Villas), Conchita (Oriente), Esperanza (Oriente), Diana (Matanzas), Santa Filomena (Matanzas) i el cafetar Olimpia, també a la província de Matanzas. Sumaven en conjunt una superfície de 150 Km² de sembrats de canya.

Els ingenis demanaven una gran dotació de mà d'obra, de forma que el nombre d'esclaus constituïa una part essencial del capital invertit i aquesta necessitat era tan essencial que Baró la va realitzar amb els seus propis vaixells fent la ruta de l'Àfrica Occidental i d'altres illes antillanes. El nom de Josep Baró ha quedat associat, dissortadament, al de negrer. Però aquest no va ser l'únic –i considerable– aspecte negatiu seu. De la seva biografia. També va finançar –igual que els seus amics Samà, Martí Torrents i Güell–, grups paramilitars destinats a terroritzar els reformistes cubans i esclafar els independentistes, i va conspirar contra el govern progressista de Madrid per restaurar la monarquia borbònica i ultradretana. Com a premi per la seva defensa de la monarquia borbònica, el 1875 fou anomenat vescomte de Canet de Mar i marquès de Santa Rita per Alfonso XII. El 1851 havia estat un dels civils nomenats des de Madrid dins la "*Junta por la defensa de Cuba*". A Matanzas, on residia habitualment, fou regidor de l'Ajuntament (1845) malgrat que no li va interessar mai figurar en res. També fou comanador de l'orde de Carles III (1861).

A Cuba es va casar el 1841 amb Conchita Jiménez y Cantó-Valverde, d'una família acomodada. Van tenir sis fills: Pedro-José, Conchita (o Concepción, la que es casà amb Joan Pedro i Roig), Josefa, Cristina, Maria Amelia i Clara. Curiosament, la Cristina i la Clara també estaven casades amb dos pene-

sencs, els vilanovins Joan i Leandre Soler i Morell, respectivament. Al marge del matrimoni, Josep Baró reconegué tres fills d'una relació amb la mulata Josefa Benimelis, que, segons s'explica, era bellíssima. Als darrers temps va viure a l'Havana, on morí el 1878. Allà reposa en un sumptuós panteó del Cementiri de Colón. Josep Rovira Fors, historiador de Canet de Mar, afirma en un article sobre Baró que "els seus descendents, nascuts en la riquesa, no tingueren gens de gens l'empenta vital del fundador de la nissaga. A la segona generació ja ho havien liquidat tot". Entre el seu important llegat a Canet de Mar hi figura la seva contribució a la construcció de l'ermita de la Misericòrdia.

JUAN PEDRO BARÓ, EL FILL ARISTÒCRATA I "DONJUANESCO"

L'esposa de Joan Pedro i Roig, Concepción Baró Jiménez, va morir a París l'any 1902, aleshores el seu únic fill va rebre tota l'herència: uns quants ingenis (Conchita, Asunción, Mercedes i Confianza, els principals) i diversos negocis aliens a l'activitat sucrera. Un ric patrimoni que, com a mínim inicialment, no solament va saber conservar sinó que encara el van catapultar econòmicament. Un exemple el tenim en l'ingeni Conchita, que el 1906 era el tercer productor del país, amb 25.427 tones de sucre, mentre que el 1912 es convertí en la fàbrica sucrera més competent de Cuba, amb 2.800 empleats. En un blog sobre els ingenis de Cuba s'hi diu el següent sobre el Conchita:¹²

"En los albores de la República de Cuba perteneció a Juan Pedro Baró y fue, junto con el demolido central Asunción, uno de los dos que poseyó en la década de 1910 hasta que José López Rodríguez "Pote" se lo compró por 3.500.000 pesos junto con el Asunción, vendiéndolos al poco tiempo por 6.000.000 a la Cuban Cane Sugar Corporation en una transacción que le dejó más de dos millones de pesos de ganancias en apenas seis meses."

¹² <https://segundazafra.blogspot.com.es/2016/07/central-conchita-centrales-de-cuba.html>.

Juan Pedro y Baró va ser un dels hisendats que va saber sobreviure a la guerra de la independència cubana (1895-1898), que se saldà amb la rendició de l'exèrcit espanyol i el consegüent Tractat de París (1898), en virtut del qual Espanya perdia les colònies de Cuba, Puerto Rico, Filipines i Guam. El 1902 fou proclamada la República de Cuba tot i que els Estats Units, que havien intervingut decisivament en la guerra contra Espanya, es reservaven el dret d'intervenir militarment l'illa en cas que ho creguessin necessari. D'aquesta manera Cuba esdevenia, pràcticament, un protectorat nord-americà amb avantatges amb l'exportació de sucre als EUA. Va ser en aquest context que van sorgir nous grups econòmics i polítics que van treure beneficis i avantatges de la nova situació, amb nous inversionistes estrangers, especialment nord-americans. Entre aquests nous grups econòmics hi havia, a més de partits polítics encapçalats per cabdills i cacics, el romanent de la poderosa classe dels hisendats sucres, entre els quals s'hi trobava el fill de Joan Pedro i Roig.

Juan Pedro Baró

Juan Pedro y Baró va néixer el 16 de maig de 1861 a Matanzas, en un dels ingenis del seus pares. A més d'anar a les millors escoles cubanes també cursà estudis als Estats Units. El 2 de febrer de 1882, quan només tenia 19 anys, es casà amb Rosa Varona y Gonzáles del Valle, de 17 anys, filla d'una família de poderosos hisendats, amb la qual va tenir dos fills: Concepción i John. S'explica que Juan tenia una actitud molt pròpia dels homes de la seva classe social, era el costum la d'*empaitar* altres dones –igual com feia el seu avi, Josep Baró–, tant se val que fossin cortesanes, esclaves o noies del servei de la seva pròpia casa. Aquesta conducta va originar el trencament del matrimoni quan els seus fills tenien, respectivament, onze i set anys. La seva esposa l'abandonà i es traslladà als Estats Units, allí interposà una demanda de divorci per infidelitat del seu marit. El periodista i investigador Oscar Ferrer Carbonell trobà l'acta de la demanda a l'Arxiu Nacional de Cuba.

Ja separat, Juan protagonitzà una famosa i escandalosa història d'amor que va fer trontollar la societat cubana a principi del segle XX, quan a Cuba encara no existia la llei del divorci. Actualment, les anomenades xarxes socials van plenes d'aquest afer que començà quan Josep Baró, encara casat "oficialment", va conèixer el 1905 Catalina Laza, esposa de Luis Estévez Abreu, fill del primer vicepresident de la República de Cuba. Catalina era una de les

dones més boniques de la seva època i s'explica que fins i tot va guanyar els principals concursos de bellesa de 1902 i 1904. Al contrari del seu amant, la família de Catalina era pro-independència i un germà seu va ser coronel a la guerra. Quan es va saber el romanç de la parella, que patí el rebuig de l'alta societat cubana, Catalina demanà el divorci però el seu marit li denegà i, a més, l'acusà de bigàmia.

Juan i Catalina marxaren de Cuba durant un llarg període –ella hi deixà el fill– per camins diferents i es retrobaren a Marsella. Després van anar a Roma on el Papa, l'únic que podia fer-ho, dissolgué el primer matrimoni dels dos amants i els donà la benedicció. El 1917 retornaren a Cuba, on aquell any s'implantà la llei del divorci, de manera que ella va poder desfer-se legalment del seu matrimoni i casar-se amb Juan, cosa que els redimí davant la classe benpensant. Juan va fer construir una mansió luxosa, situada al Paseo del Vedado (actualment Casa de la Amistad). Catalina morí el 1930, aleshores el seu vidu encarregà la construcció d'un magnífic mausoleu d'art déco a la Necrópolis de Colón, actualment un dels llocs inclosos en les visites turístiques a la capital cubana.

PERE ESCARDÓ PEDRO, PROMOTOR DE L'EDIFICI DE L'ALIANÇA

En el llegat dels indians a Cubelles, a banda del que deixà Joan Pedro i Roig, destaca l'edifici de la Societat L'Aliança, construït l'any de la fundació d'aquesta entitat, el 1914. El seu promotor fou Pere Escardó i Pedro, nascut a Cubelles el 6 de maig de 1857. Era nebot de Joan Pedro i Roig (la seva mare Francesca era germana de don Joan). Pere Escardó i el seu germà Alfred heretaren bona part de la fortuna de Joan Pedro. Ambdós anaren també a Cuba i s'hi van estar uns quants anys per ajudar el seu oncle en els

Mausoleu de Catalina Laza

Pere Escardó i Pedro

enginyers de sucre d'aquest. Entre les propietats de Pere Escardó a Cubelles cal destacar el Mas d'en Pedro, que comprà el 24 de desembre de 1898. La memòria històrica de Cubelles recordava que la propietat la va comprar per deu mil duros, encara que el preu real pagat va ser de 40.000 pessetes.

El seu enterrament fou molt solemne, amb música inclosa. Pere Escardó va ser elegit alcalde de Cubelles el dia 1 de gener de 1914 i abans d'acabar el mandat presentà la dimissió, va ser el 15 de juny de 1915 i la motivaren els deutes que arrossegava l'Ajuntament d'abans que ell accedís a l'alcaldia. Malgrat reunir-se fins i tot amb el president de la Mancomunitat de Catalunya, Enric Prat de la Riba, no va veure una solució fàcil als problemes econò-

L'interior de L'Aliança en una imatge de 1988

mics de l'Ajuntament, renuncià al càrrec i fou substituït pel seu amic Francesc Almirall Almirall. Curiosament, entre 1899 i 1904 Pere Escardó havia estat tinent d'alcalde de l'Ajuntament amb Francesc Almirall de batlle. Pere Escardó, a qui anomenaven "el senyor Pere", va ser el gran mecenes de L'Aliança. A més d'adquirir el terreny i fer construir l'edifici conegut com la "sala nova", el va deixar en herència a la societat. És per això que un gran retrat seu ha presidit sempre el cafè de l'entitat.

Un germà seu, Alfred Escardó i Pedro, nascut el 4 de desembre de 1858, també va fer les Amèriques i en retornar es casà amb Francesca Solé i Piqué, natural de Tàrraga, tampoc tingueren fills. Ella, coneguda a Cubelles com "la senyora", als anys trenta, quan ja era vídua, féu construir el primer xalet del flamant passeig de Bardají (aleshores passeig de Pi i Margall), on va viure fins a la seva mort, el 1943. Anteriorment havia viscut un temps a la casa natal de Joan Pedro i Roig.

UN LLINATGE QUE ENCARA PERDURA A CUBELLES

A Cubelles viuen actualment molts descendents del llinatge Pedro (cognom que originàriament deuria ser Pedró). Els de més edat són els germans Maria, Alfons i Joan Pedro Aviñó (aquest darrer, nascut a Cubelles, resideix a Gavà). Provenen, sense anar més endarrere en el temps, de Josep Pedro i

La placa de la casa natal de Joan Pedro i Roig

Brunet. Josep Pedro i Brunet es va casar amb Mariana Creus i un dels seus fills, Joan Pedro i Creus, s'esposà amb Josepa Sirvent. Un fill d'aquest matrimoni, Josep Pedro i Sirvent, també emigrà a Cuba, on es casà amb Matilde Calvet Vieira, natural de l'Havana. S'explica que fou propietari d'algun ingeni

però que anys més tard la seva fortuna se n'anà en orris. D'aquest matrimoni nasqueren quatre fills, Joan, Maria Lluïsa, Josepa i Àngel.

La família retornà a Catalunya als anys vuitanta del segle XIX. Un dels fills, Joan Pedro i Calvet, s'havia casat amb la colombiana Rita Ramírez Cegueza i fruit d'aquesta unió nasqueren els germans Joan, Matilde, M. Carmen (va morir amb un any), Mercedes i Jaume (Pedro i Ramírez).

El Joan (nascut el 1884) es casà amb Rosa Almirall Guasch i van tenir dues filles: Maria Lluïsa i Rita (Pedro i Almirall). La Matilde (n. 1886), que tenia un forn de pa a Cubelles, maridà amb Josep Cibiach Guillén i d'aquest enllaç nasqueren la Mercedes, la Margarita, el José i la Rosario (Cibiach i Pedro). La Mercedes (n. 1892) es casà amb qui fou metge de Cubelles, Luis Antonio Sanz Agramonte i van tenir quatre fills: Loreto, Luis Enrique, Mercedes i Agustín (Sanz i Pedro). Aquests dos últims encara són vius i resideixen a Miami. Pel que fa al Jaume (n. 1894), fuster de professió, aquest es casà amb Marina Aviñó Socias. Del seu matrimoni nasqueren els abans esmentats Maria, Alfons i Joan (Pedro i Aviñó). Ens aturem en aquesta generació perquè la descendència, a partir d'aquí, ja s'eixampla molt.

Un cas interessant d'aquesta branca dels Pedro el tenim en la seva condició de secretaris de l'Ajuntament de Cubelles. El primer que encetà aquest càrrec, el 1881, fou Joan Pedro i Calvet que era advocat. El deixà el juny del 1904 per una malaltia que el duria a la mort el 24 de desembre d'aquell any, quan només en tenia 45. Aleshores, curiosament, el substituï el seu propi pare, Josep Pedro i Sirvent, que ocupà la secretaria des del gener de 1905 fins que va morir, el 8 de març de 1909, als 79 anys. Per últim, el març de 1910 era Joan Pedro i Ramírez qui accedia a la secretaria, on exercí fins al 9 de desembre de 1944, quan morí tràgicament a Barcelona en ser atropellat per un tramvia.

COMENTARIS FINALS

Com diu Albert Virella en el seu llibre sobre els indians vilanovins, la gent que es llançava a l'aventura no anava a cegues i sabia el que volia, i aquest va ser el cas de Joan Pedro i Roig. Com hem anat explicant, quan decidí travessar l'Atlàntic ja tenia el camí una mica, o molt, aplanat pels seus antecessors cubellencs. Quan ell va venir al món l'any 1830, el seu pare, Joan Pedro i Brunet, havia viscut onze anys a Cuba, buscant una fortuna que aquest no aconseguí però sí el seu oncle, Llorenç Pedro i Brunet. Per tant, quan Joan Pedro i Roig es casà amb Concepción Baró Jiménez, filla del poderós Josep Baró, ja havia assolit una posició més que acomodada. De no ser així, difícilment s'hagués produït aquest matrimoni que catapultà la seva fortuna, una fortuna de la qual se'n beneficià Cubelles i bona part de la qual –la provinent del seu sogre– s'havia gestat en el tràfic d'esclaus.

És cert que Joan Pedro i Roig també va tenir esclaus, com a tots els ingenis, però, a diferència del seu sogre, no es dedicà a traficar-hi i, sobretot, va tenir el lloable mèrit de mantenir-se sempre fidel als seus orígens i no perdre contacte amb la seva vila nadiua. En els seus freqüents viatges a Cubelles va fer importantíssimes aportacions a la població, com hem indicat abans. Les obres de beneficència de don Joan haguessin continuat si la mort no se l'hagués emportat prematurament. En el seu testament encara es féu visible el seu darrer servei als cubellencs, en deixar cinc mil pessetes als convilatans

Publicat amb motiu el centenari del naixement de Joan Pedro i Roig.
Arxiu Municipal de Cubelles

més necessitats. No és d'estranyar que en el centenari del seu naixement, el 14 d'abril de 1930, el poble sencer li retés un magne i merescut homenatge i que la seva memòria hagi quedat perpetuada per sempre més al lloc que el va veure néixer i que tant va demostrar estimar-lo.

Joan Vidal Urpí

President del Grup d'Estudis Cubellencs Amics del Castell

BIBLIOGRAFIA

- CANTERO, Justo G: *Los ingenios. Colección de vistas de los principales ingenios de azúcar de la isla de Cuba*. Edició a càrrec d'Antonio Santamaría García i Luis Miguel García Mora. Aranjuez, 2005 (primera edició 1855-57).
- IGLESIAS García, Fe: *Del ingenio al central*. Editorial de la Universidad de Puerto Rico. San Juan de Puerto Rico, 1998.
- JUNCÀ, Remigi: *A la bona memòria de l'il·lustre patrici, fill predilecte d'aquesta vila, en Joan Pedro i Roig*. Dins l'opuscle *Espurnes*. Cubelles, 1930.
- MANENT, Albert (director): *Diccionari dels catalans d'Amèrica: contribució a un inventari biogràfic, toponímic i temàtic*. 4 volums. Comissió Amèrica i Catalunya. Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1992.
- MARTÍ, Carlos: *Los catalanes en Amèrica: Cuba*. Editorial Minerva. Barcelona, 1918.
- PERRET Ballester, Alberto: *El azúcar en Matanzas y sus dueños en La Habana*. Editorial de Ciencias Sociales. L'Havana, 2007.
- REBELLO, Carlos: *Estados relativos a la producción de azúcar de la isla de Cuba*. Intendencia de Ejército y Hacienda. L'Havana, 1860.
- REYNOSO Valdés, Alvaro: *Ensayo sobre el cultivo de la caña de azúcar*. Imprenta del Tiempo. L'Havana, 1862.
- RODRIGO y Alharilla, Martín: *Indians a Catalunya: capitals cubans en l'economia catalana*. Pagès editors. Barcelona, 2007.
- ROLDÁN DE MONTAUD, Inés: *La restauración en Cuba. El fracaso de un proceso reformista*. Madrid, CSIC, 2000.
- ROVIRA Fors, Josep: *L'Aventura americana del canetenc Josep Baró Blanxart*. El Sot de l'Aubó. Núm. 20 (Juny 2007). Pàgs. 4-8. Centre d'Estudis Cane-tencs. Canet de Mar, 2007.
- VIDAL, Joan; PINEDA, Antoni: *Carrers de Cubelles dedicats a cubellencs i personatges vinculats a la vila*. Ajuntament de Cubelles i GEC Amics del Castell. Cubelles, 2012.
- VIDAL i Urpí, Joan: *100 anys de la Societat L'Aliança*. Ajuntament de Cubelles i Institut d'Estudis Penedesencs, 2014.
- VIDAL i Urpí, Joan: *Fills predilectes i adoptius de Cubelles*. Dins l'Anuari 2014 del GEC Amics del Castell.
- VIDAL i Urpí, Joan: *Els orígens de la fortuna de Joan Pedro i Roig*. Dins l'Anuari 2015 del GEC Amics del Castell.

VIRELLA i Bloda, Albert: *L'aventura ultramarina de la gent de Vilanova i la Geltrú i la nissaga dels Samà*. Museu de Vilafranca. Vilafranca del Penedès, 1990.

VIRELLA i Bloda, Albert; VIDAL i Urpí; Joan; PINEDA i Gavaldà, Antoni: *Els "americanos" de Cubelles*. Separata del programa de Festa Major de Cubelles de 1990.

PÀGINES WEB

[Blogs.la Vanguardia.com/lahabana-garcia/una](http://blogs.la Vanguardia.com/lahabana-garcia/una)
<http://cubaalamano.net/sitio/client/dossier.php?id=6>
<http://vidamaritima.com/2010/11/don-francisco-cunill-y-el-fin-del-vizcaya/>
<https://ginapicart.wordpress.com/2007/10/09/catalina-lasa-y-juan-pedro-baro-mas-luz-sobre-un-gran-amor/>
http://www.ecured.cu/Archivo:Ingenio_conchita.jpg
[http://www.ecured.cu/index.php/Puerto Rico \(Uni%C3%B3n de Reyes\)](http://www.ecured.cu/index.php/Puerto_Rico_(Uni%C3%B3n_de_Reyes))
http://bibdigital.rjb.csic.es/Imagenes/910fSAG_Hist_13/SAG_Hist_13_095.pdf
<http://www.archivesportaleurope.net/ead-display/>
<http://es.slideshare.net/laureeta12/josep-bar-i-blanxart>
http://www.lajiribilla.co.cu/2002/n36_enero/fuenteviva.html--
<http://www.latinamericanstudies.org/cuba/sugar-plantations.pdf>
[http://www.monografias.com/trabajos91/apasionado-amor-cubano-del-siglo-xx/apasionado-amor-cubano-del-siglo-xx.shtml#ixzz3vjnEpx3G.](http://www.monografias.com/trabajos91/apasionado-amor-cubano-del-siglo-xx/apasionado-amor-cubano-del-siglo-xx.shtml#ixzz3vjnEpx3G)
[http://elcardenense.blogspot.com.es/2014/02/historia-de-amor-y-joyas.html.](http://elcardenense.blogspot.com.es/2014/02/historia-de-amor-y-joyas.html)
<http://revistadeindias.revistas.csic.es/index.php/revistadeindias>
<https://norfipc.com/cuba/el-cementerio-necropolis-colon-habana.php>
[http://revistas.uca.es/index.php/trocadero/article/viewFile/1021/875.](http://revistas.uca.es/index.php/trocadero/article/viewFile/1021/875)
[http://www.cubamuseo.com/Colecciones/NavegadorImg.aspx?i=5547.](http://www.cubamuseo.com/Colecciones/NavegadorImg.aspx?i=5547)
[http://query.nytimes.com/mem/archivefree/pdf?res=9D0DEFDB113BE533A25752C0A9679D94619ED7.CF.](http://query.nytimes.com/mem/archivefree/pdf?res=9D0DEFDB113BE533A25752C0A9679D94619ED7.CF)

(Aquestes pàgines van ser consultades entre setembre i desembre de 2015)

ARXIUS

- Arxiu Municipal de Cubelles.
- Arxiu Parroquial de Cubelles. Llibres de registres de naixements, matrimonis i defuncions.
- Arxiu Comarcal del Garraf.
- Arxiu de la Parròquia de Sant Antoni Abat de Vilanova. Llibres de registres de matrimonis i defuncions.

AGRAÏMENTS

D'una manera especial a Montserrat Pardiña Martínez, qui ha realitzat un treball de recerca sobre Llorenç Pedro i Brunet. També a María Antonia Garcés, descendent d'una neboda de Llorenç Pedro i Creus. Altres persones que en el seu moment em van aportar informació oral i/o documental són: Rita Melendo Pedro, Isa Barja Pedro, Núria Jané Orpí, Francesca Roig Galceran, Xavier Martínez Roig, Maria Pedro Aviñó i Maria Urpí Aviñó.